

УДК 712.4(477.51)

ДЕНДРОПАРК “ТРОСТЯНЕЦЬ”: МЕТОДИКА РЕКОНСТРУКЦІЇ НАСАДЖЕНЬ

Ю.О. КЛИМЕНКО¹, О.О. ІЛЬЄНКО², В.А. МЕДВЕДЄВ²

¹ Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 Київ, вул. Тимірязєвська, 1

² Дендрологічний парк “Тростянець” НАН України
Україна, 16742 Чернігівська обл., Ічнянський р-н, с. Тростянець

Наведено план парку 1888 р., сучасний топографічний план дендропарку “Тростянець” та фрагмент його території зі штучно сформованим рельєфом, а також план насаджень. Виявлено тенденції зміни деревної рослинності — зменшення частки хвойних видів і поширення тіньовитривалих листяних. Подано приклади реконструкції насаджень та методику її проведення.

Дендропарк “Тростянець” розташований у с. Тростянець Ічнянського р-ну Чернігівської обл. Він підпорядкований Національній академії наук України. Площа парку становить 204,4 га.

Парк заснований Іваном Михайловичем Скоропадським (1804—1887) у 1830-х роках [3]. До того часу тут ріс лише невеликий гай багатолітніх дубів. На струмку було збудовано греблю, завдяки чому утворився Великий ставок, ще три ставки створили у балках. У 1834 р. здійснили перші посадки рослин.

У 1840-х та 1850-х роках площа парку поступово збільшувалася (щоразу додавалися ділянки у 10 десятин і більше і засаджувалися деревами). Найбільша прирізка землі відбулася у 1861 р., коли І.М. Скоропадський додав до парку з трьох боків смугу землі, яку засадив 2-річною сосною, привезеною з лісів.

Під час поїздки у Париж у 1857 р. І.М. Скоропадський ознайомився з багатьма парками і, зокрема, з нещодавно створеним пар-

ком Джемса Ротшильда у Ферре. Він звернув увагу на новий метод штучного формування рельєфу. З 1858 р. у “Тростянці” почали впроваджувати цей метод. Два роки здійснювали роботи, але краєвид не поліпшився. Тоді І.М. Скоропадський, за малюнком художника-пейзажиста, який зобразив швейцарський ландшафт з різними загостреними пагорбами, почав насипати справжні гори, вищі й вищі. Спочатку під насипку гір було відведено 5 десятин, але цього виявилось недостатньо, і з 1861 до 1881 р. було насипано підвищення на площі майже 30 десятин. Викорчували або засипали багато цінних рослинних дерев, зокрема, посаджений ще у 1840-ві роки сосновий бір.

Деякі гори насипали упродовж 2 років артілі робітників з 50 чол. з 20 кінними тачками (за даними А. Плевако, І. Круподері, М. Шевченко [9], першу гору — Мохнату — насипано у 1866—1870 рр., Дідову — у 1871—1873, Сторожову — у 1874—1876, Ротонду — у 1877—1879 рр.). Гори насипали уступами, із загостреними вершинами і сідловинами між ними. Декілька гір засадили соснами та іншими деревами і кущами.

© Ю.О. КЛИМЕНКО, О.О. ІЛЬЄНКО, В.А. МЕДВЕДЄВ, 2001

Усього на будівництво витратили понад 100 тис. крб.

З 1880 р., коли через старість І.М. Скоропадський зменшив обсяги земляних робіт і обмежився насипанням маленьких пагорбів, знов увагу приділили розведенню рідкісних дерев та кущів (усього у парку налічувалося 574 види та форми).

Після встановлення радянської влади декілька разів міняли підпорядкування парку. У 1940 р. його було оголошено державним дендрологічним заповідником, у 1951 р. він переданий Центральному ботанічному саду АН УРСР, нині — самостійна установа НАН України.

Якщо у 1888 р. було 574 види та форми [3], то у 1927 — 202 [9], у 1935 — 197 [7], у 1948 — 383 [5], у 1960 р. у парку й арборетумі, створення якого було розпочато у 1957 р., налічувалося 969 видів і форм [7], у 1960—1969 рр. — 793 види (з різновидами та формами, сортами — 1155 [8]). У 1997 р. кількість видів помітно зменшилася: на території старовинного парку — 278 видів і форм, в арборетумі — 771. Слід зазначити, що з 278 видів, які зростають в історичній частині, 144 представлені у кількості менше 10 екземплярів. Це потребує проведення суворого моніторингу таксономічного складу і своєчасних відновлювальних посадок.

Перший план парку у Тростянці наведено у статті П.А. Кочубея [3] (рис. 1). Сучасні планування та рельєф парку представлено на рис. 2. Видно, що для створення парку обрана пересічена місцевість з перепадом висот 15,5 м (від 147,5 м біля Безіменного ставу до 163 м біля західної межі). Крім балки, в якій створено Великий став, є ще балки Боговщина, Куциха та Івків Яр. Однак рельєф, до того ж, штучно формували і найвища гора — Дідова — має позначку 182 м, завдяки цьому загальний перепад висот становить 34,5 м. На рис. 3 подано план у горизонталях східної частини парку, який краще дозволяє побачити складність сформованого рельєфу. Це фрагмент плану, виготовленого на кафедрі геодезії та лісовпорядкування Української сільськогосподарської академії (нині Національний аграрний університет).

Як відомо, Л.І. Рубцов [10, 11] виділив шість типів садово-паркових ландшафтів: лісові, паркові, регулярні, садові, лучні, альпійські.

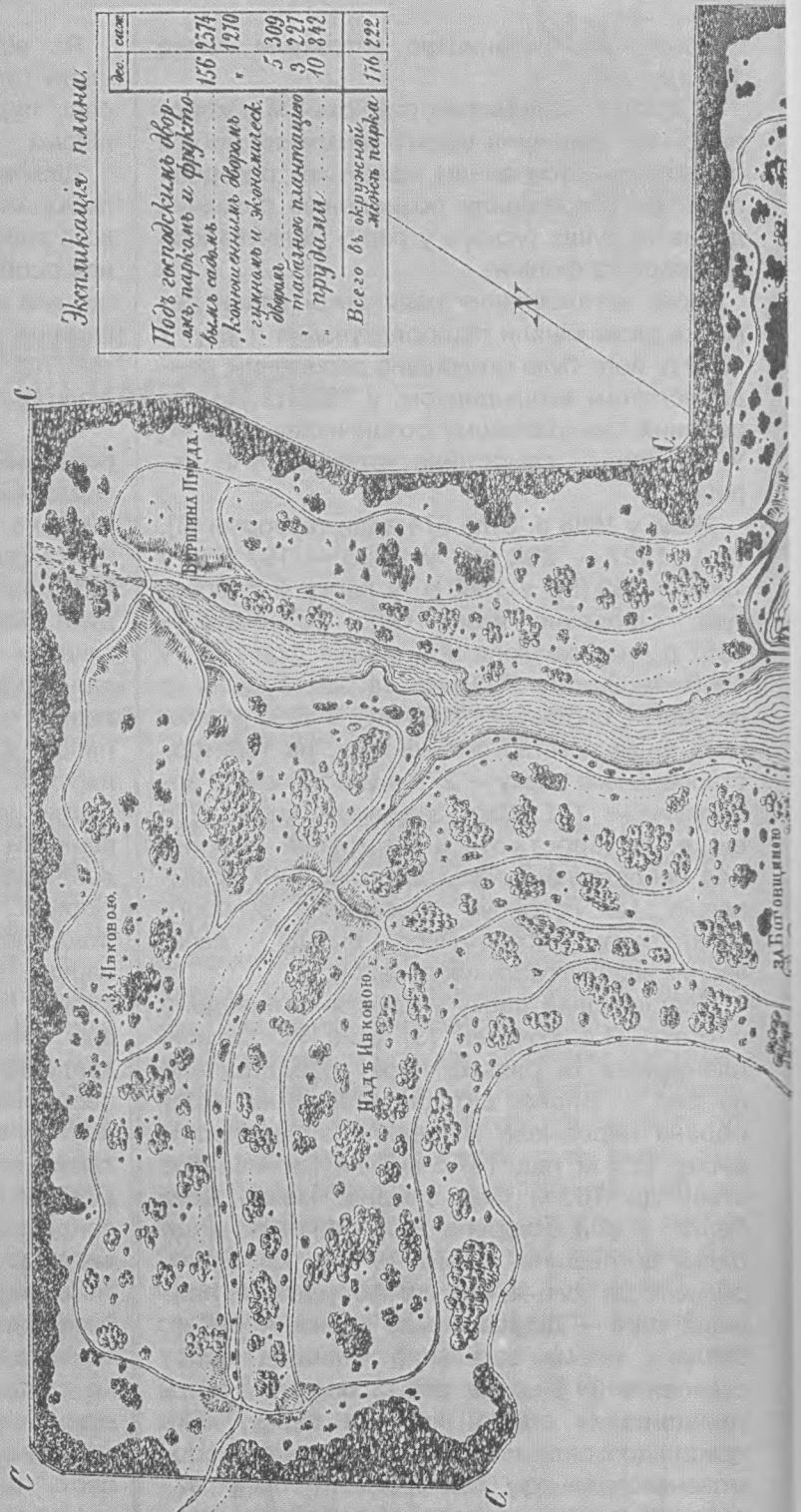
Ділянки зі штучним рельєфом дендропарку можна було б віднести до альпійського типу садово-паркового ландшафту. Однак особливість "Тростянця" полягає у тому, що для оформлення гір не використовували каміння, яке звичайно є головним компонентом під час формування альпійських ландшафтів.

Нині власне у парку (без арборетуму, розсадника та господарської зони) на насадження припадає 114,1 га, на галявини — 42,2, на ставки — 10,4, на паркові дороги — 9,4 га (рис. 4). Як бачимо, галявини становлять понад третину площі насаджень. Завдяки цьому значну площу парку можна розглядати як парковий тип садово-паркового ландшафту. Разом з тим гаї, які розташовані серед галявин, часто мають досить значні площі, в них сформувалися лісові умови. У парку є великі масиви та захисна смуга з сосни уздовж меж, які, безумовно, слід віднести до лісового типу садово-паркового ландшафту. У більшості українських парків лісовий тип садово-паркового ландшафту створюють листяні дерева, лише у деяких парках, які виникли на базі природних соснових лісів — хвойні (підкреслимо, що сосна звичайна формує світлохвойні лісові ландшафти). У "Тростянці", і в цьому його особливість, завдяки широкому використанню ялини європейської, інших видів ялин, а також ялиць, тсуг та псевдотсуг є значні ділянки лісового типу садово-паркового ландшафту, сформованого темнохвойними видами.

Таким чином, дендропарк "Тростянець" є складним поєднанням паркового та лісового типів садово-паркового ландшафту на штучно сформованому рельєфі. На дні балок є ділянки лучного ландшафту. Алеї, які є елементами регулярного ландшафту, у дендропарку трапляються рідко.

Масиви та групи найчастіше складаються з дерев різних видів та різного віку. Ще більш ускладнюють видову та вікову картину галявини, на яких зростають солітери. Через

Уса́дба і парк І. М. Скоропадскаго.

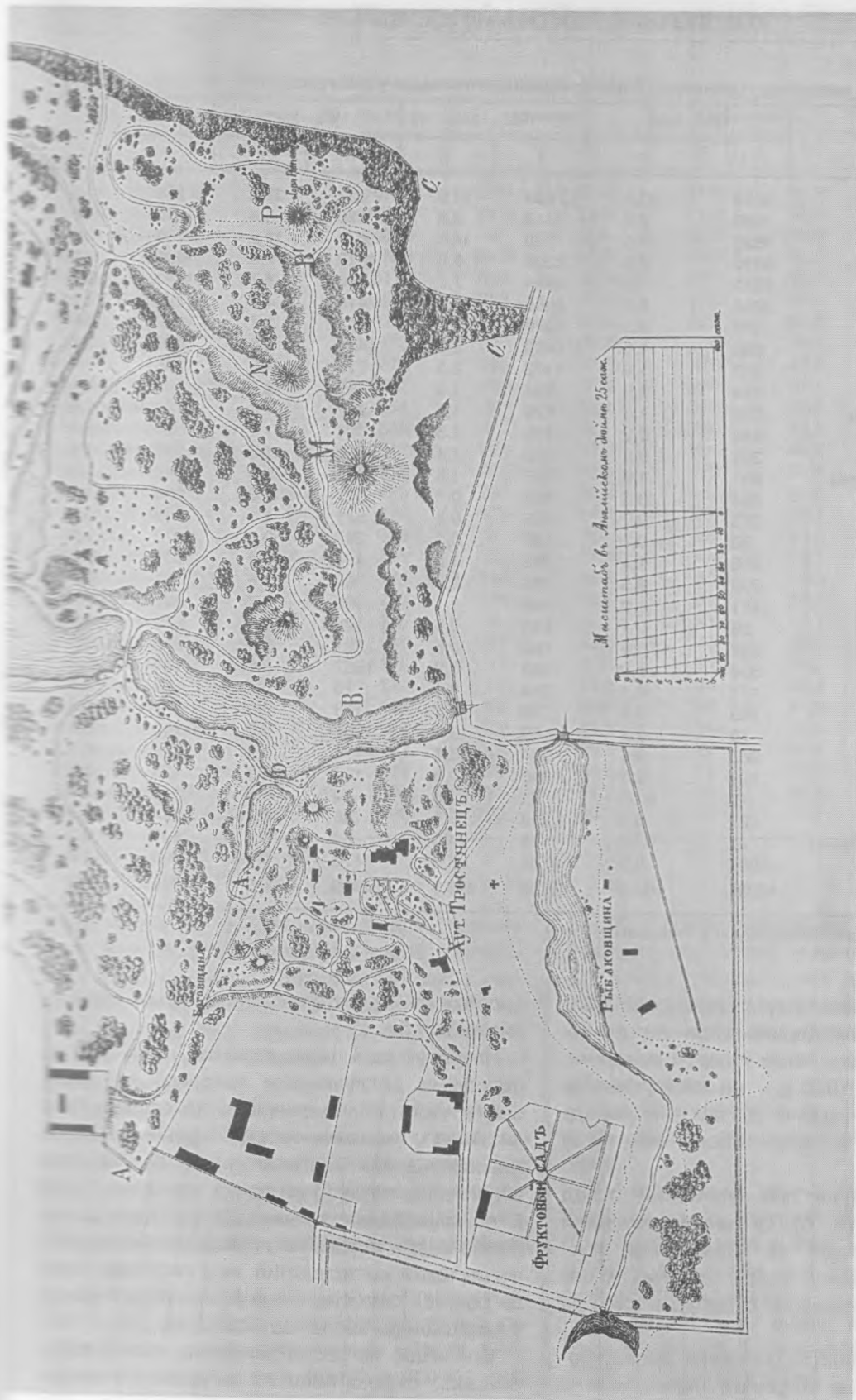

РИС. 1. Садба та парк І.М. Скоропадського (план 1888 р.)

ТАБЛИЦЯ 1. Динаміка чисельності основних паркоутворювальних видів у різні роки

Вид, форма	1957—1960		1967—1970		1980—1983		1995—1997	
	1	2	1	2	1	2	1	2
Клен гостролистий	9958	23,6	13 624	27,9	17 237	32,8	15 983	33,6
В'яз шорсткий	1203	2,9	1413	2,9	1796	3,4	4918	10,3
Сосна звичайна	7820	18,5	7108	14,6	5874	11,2	4863	10,2
Ялина європейська	4010	9,5	3309	6,8	4013	7,6	4669	9,8
Липа серцелиста	3133	7,4	3494	7,2	4040	7,7	3174	6,7
Береза повисла	3395	8,0	2655	5,4	2418	4,6	1299	2,7
Туя західна	1379	3,3	1320	2,7	903	1,7	1192	2,5
Робінія звичайна	626	1,5	1400	2,9	1424	2,7	972	2,0
Ліщина звичайна	623	1,5	1102	2,3	775	1,5	948	2,0
Явір	374	0,9	887	1,8	1119	2,1	775	1,6
Гірकोкаштан звичайний	530	1,3	670	1,4	757	1,4	734	1,5
Дуб звичайний	942	2,2	1106	2,3	791	1,5	654	1,4
Модрина європейська	209	0,5	702	1,4	632	1,2	598	1,3
Туя західна ф. Верваєана	801	1,9	727	1,5	693	1,3	542	1,1
Клен польовий	264	0,6	349	0,7	517	1,0	538	1,1
Ясен звичайний	275	0,7	405	0,8	571	1,1	485	1,0
Туя гігантська	88	0,2	167	0,3	287	0,5	470	1,0
Горіх сірий	556	1,3	589	1,2	494	0,9	338	0,7
Вільха чорна	202	0,5	285	0,6	300	0,6	231	0,5
Клен ясенolistий	411	1,0	560	1,1	365	0,7	228	0,5
Ясен ланцетний	58	0,1	131	0,3	128	0,2	219	0,5
Тополя біла	236	0,6	263	0,5	221	0,4	215	0,5
В'яз гладенький	508	1,2	1538	3,2	1557	3,0	185	0,4
Сосна Веймутова	177	0,4	204	0,4	173	0,3	175	0,4
Ясен пенсільванський	129	0,3	139	0,3	173	0,3	172	0,4
Граб звичайний	79	0,2	89	0,2	105	0,2	165	0,3
Черемха звичайна	260	0,6	354	0,7	173	0,3	124	0,3
Дуб червоний	108	0,3	146	0,3	157	0,3	123	0,3
Ялиця біла	15	0,05	21	0,05	72	0,1	117	0,2
Липа американська	127	0,3	213	0,4	186	0,4	104	0,2
Кипарисовик горохоплідий	21	0,05	29	0,05	61	0,1	102	0,2
Інші види	3684	8,6	3763	7,8	4476	8,9	2304	4,8
Р а з о м	42201	100,0	48762	100,0	52488	100,0	47616	100,0

П р и м і т к а. 1 — число екземплярів, 2 — відсоток.

це на плані, виконаному у дрібному масштабі, показати переважні види на різних ділянках дуже важко, тому у статті наведено план (станом на 1998 р.), на якому можна лише розрізнити хвойні та листяні насадження (винятком є тільки сосна звичайна) (рис. 4).

Є літературні дані про кількісний склад насаджень парку [4, 6]. Ці автори виділили найпоширеніші види та відзначили тенденцію до зменшення участі хвойних в насадженнях як за кількістю стовбурів, так і за запасом.

Динаміку чисельності основних паркоутворювальних видів за 40-річний період можна

простежити за матеріалами чотирьох інвентаризацій (табл. 1).

Наведені дані підтверджують помічені попередніми дослідниками тенденції до зменшення участі сосни звичайної та світлолюбних листяних у насадженнях і поширення декількох тіншовитривалих листяних видів. Хвойні (крім ялини європейської) не дають самосіву. Проте й самосів ялини з'являється не там, де це потрібно для створення паркових композицій, і він не такий життєздатний, як у листяних. Саме за рахунок самосіву різко збільшується участь у насадженнях клена гостролистого.

Такі види, як сосна звичайна, ялина європейська, береза повисла випадають з насад-

ТАБЛИЦЯ 2. Вікова структура основних паркоутворювальних видів

Вид, форма	Загальна кількість, екз.	Молодняк		Середньовікові		Стигли і перестійні	
		1	2	1	2	1	2
Клен гостролистий	15 983	9531	59,6	5789	36,2	663	4,2
В'яз шорсткий	4918	3608	73,4	1186	24,1	124	2,5
Сосна звичайна	4863	39	0,8	3677	75,6	1147	23,6
Ялина європейська	4669	2408	51,6	1497	32,1	764	16,3
Липа серцелиста	3174	809	25,5	2015	63,5	350	11,0
Береза повисла	1299	223	17,2	725	55,8	351	27,0
Туя західна	1192	656	55,0	522	43,8	14	1,2
Робінія звичайна	972	673	69,2	276	28,4	23	2,4
Явір	775	366	47,2	370	47,8	39	5,0
Гречкаштан звичайний	734	268	36,5	375	51,1	91	12,4
Дуб звичайний	654	81	12,4	319	48,8	254	38,8
Модрина європейська	598	21	3,5	264	44,2	313	52,3
Туя західна ф. Верваєана	542	271	50,0	264	48,7	7	1,3
Клен польовий	538	424	78,8	112	20,8	2	0,4
Ясен звичайний	485	297	61,2	152	31,3	36	7,4
Туя гігантська	470	375	79,8	73	15,5	22	4,7
Горіх сірий	338	31	9,2	209	61,8	98	29,0
Вільха чорна	231	41	17,7	154	66,7	36	15,6
Клен ясенolistий	228	193	84,6	35	15,4	0	0
Ясен ланцетний	219	146	66,7	61	27,8	12	5,5
Тополя біла	215	9	4,2	38	17,7	168	78,1
В'яз гладенький	185	81	43,8	78	42,2	26	14,0
Сосна Веймутова	175	17	9,7	92	52,6	66	37,7
Ясен пенсільванський	172	71	41,3	84	48,8	17	9,9
Граб звичайний	165	95	57,6	52	31,5	18	10,9
Черемха звичайна	124	106	85,5	18	14,5	0	0
Дуб червоний	123	25	20,3	77	62,6	21	17,1
Ялиця біла	117	99	84,6	12	10,3	6	5,1
Липа американська	104	25	24,0	38	36,6	41	39,4
Кипарисовик горохоплодий	102	92	90,2	10	9,8	0	0

Примітка. 1, 2 — див. табл. 1.

жень через те, що дерева досягли граничного віку. В'язові випадають через голландську хворобу. Клен гостролистий, липу серцелисту й особливо клен ясенolistий вибирають під час ландшафтних рубок, оскільки ці види інтенсивно розмножуються самосівом.

Під час вивчення вікової структури деревостану скористалися умовною градацією вікових періодів: рослини, діаметр стовбура яких від 6 до 20 см, належали до молодняків, від 20 до 50 см — до середнього віку, понад 50 см — до стиглих та перестійних (табл. 2).

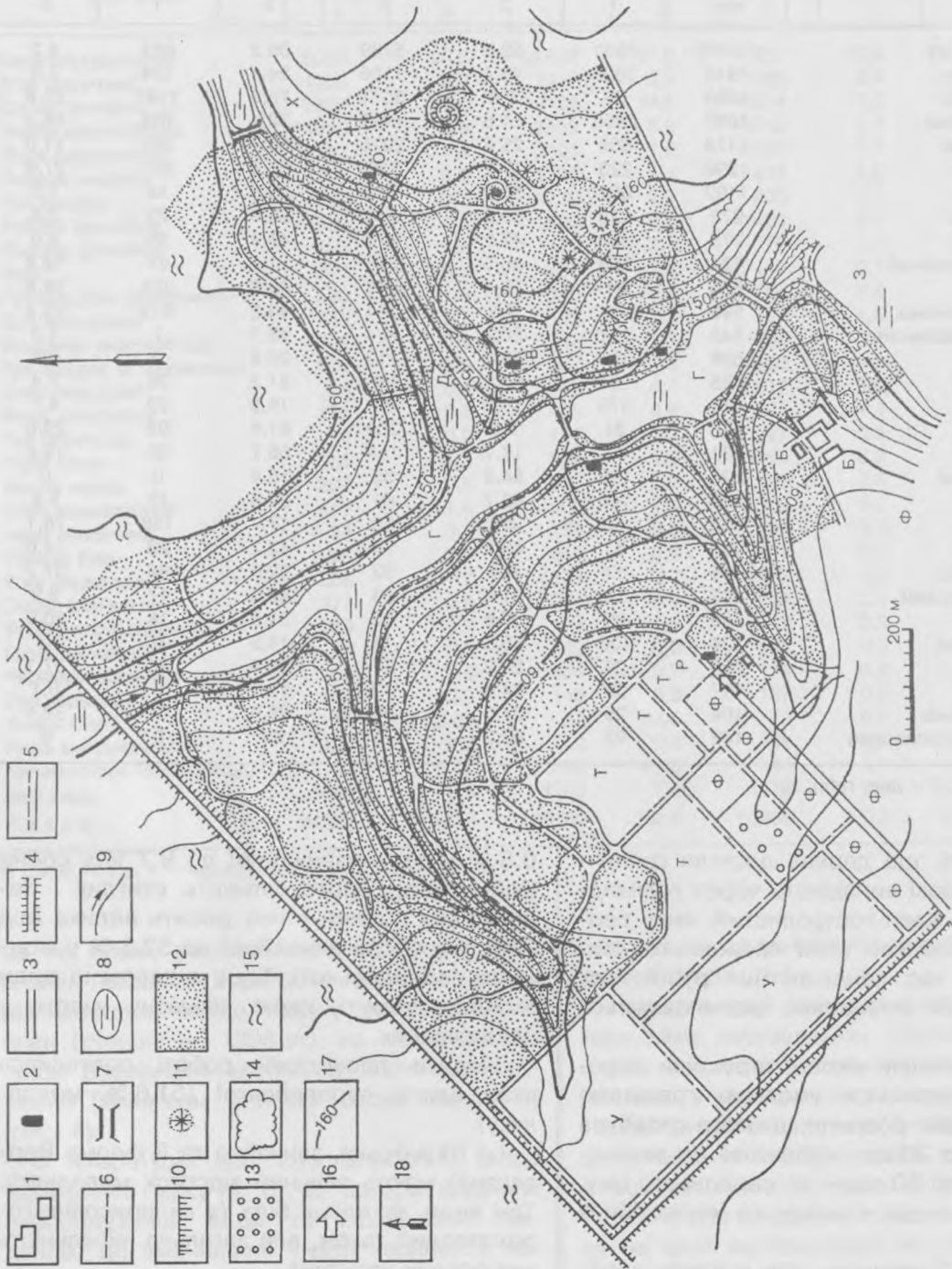
Дані табл. 2 свідчать, що у таких хвойних видів, як сосна звичайна, модрина європейська, сосна Веймутова молоді рослини становлять незначний відсоток (від

0,8 % у сосни звичайної до 9,7 % у сосни Веймутова), проте кількість стиглих і перестійних рослин у них досить велика (від 23,6 % у сосни звичайної до 52,3 % у модрини європейської). Тому з часом ці види зменшуватимуть свою кількісну участь у насадженнях.

Завдяки проведеній роботі поліпшився стан ялини європейської (51,6 % молодняку).

Туї (гігантська, звичайна та її форма Верваєана) мають значний відсоток молодняку. Такі види, як ялиця біла та кипарисовик горохоплодий також, але загальна чисельність цих рослин незначна.

Щодо листяних видів, то клен гостролистий має 59,6 % молодняків, в'яз шорсткий — 73,4, робінія звичайна — 69,2, явір — 47,2,

РІС. 2. Сучасні планування та рельєф дендропарку "Тростянець";

1 — будівлі; 2 — пам'ятник; 3 — дорога з твердим покриттям; 4 — дорога на насипу (дамбі); 5 — ґрунтова доріжка; 6 — стежка; 7 — міст; 8 — водойма; 9 — струмок, напрямок течії; 10 — схил; 11 — пагорб; 12 — насадження парку; 13 — плодовий сад за межами парку; 14 — лісовий масив за межами парку; 15 — рілля; 16 — вхід до парку; 17 — горизонталь з позначкою; 18 — орієнтація плану Пн.—Пд.; А — санаторій (на місці палацу); Б — господарські споруди; В — могила І.М. Скоропадського; Г — Великий ставок; Д — ставок Куциха; Е — балка Куциха; Ж — Леб'язий ставок; З — Безіменний ставок; И — Іванів Яр; І — гора Ротонда; К — гора Дідова з половецькою кам'яною бабою; Л — гора Сторожова; М — гора Мохната з містком; Н — "Швейцарська ущелина"; О — "Колона суму"; П — половецькі кам'яні баби; Р — пам'ятник І.М. Скоропадському; С — контора дендропарку; Т — арборетум; У — розсадник; Ф — с. Тростянець; Х — ферма

Рис. 3. План східної частини парку.
Лисні позначення див. на рис. 2

польовий — 78,8, ясен звичайний — 61,2 %. Ці види і нині належать до найпоширеніших, але їх кількісна участь, якщо не вжити заходів з її обмеження, буде зроста-

ти. Береза повисла має лише 17,2 % молодняку, а дуб звичайний — 12,4 %, хоча 38,8 % рослин цього виду стиглі і перестійні, тобто склалися умови зменшення у май-

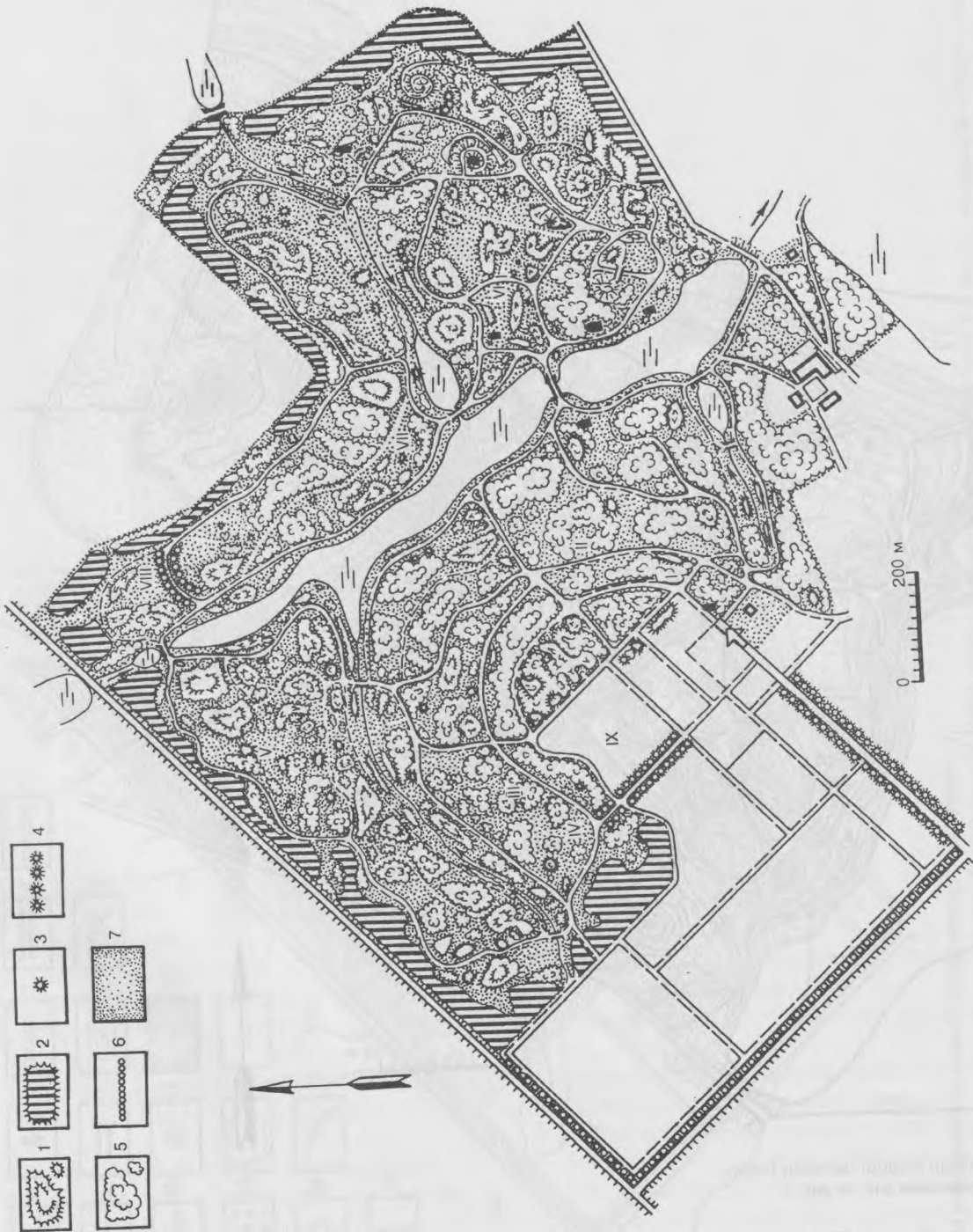

РИС. 4. План насаджень дендропарку "Тростянець":

I — Вестибольна галявина; II — галявина гігантських туй; III — "Вісім братів"; IV — Горіхова галявина; V — галявина "Три сестри"; VI — Монументальна галявина; VII — Со-
 няшна галявина; VIII — алея модрин; IX — алея колоноподібних туй; 1 — насадження хвойних; 2 — смуга сосни звичайної; 3 — окреме хвойне дерево; 4 — рядова посадка
 листяних дерев; 5 — насадження з листяних; 6 — рядова посадка з листяних дерев; 7 — галявини, луки

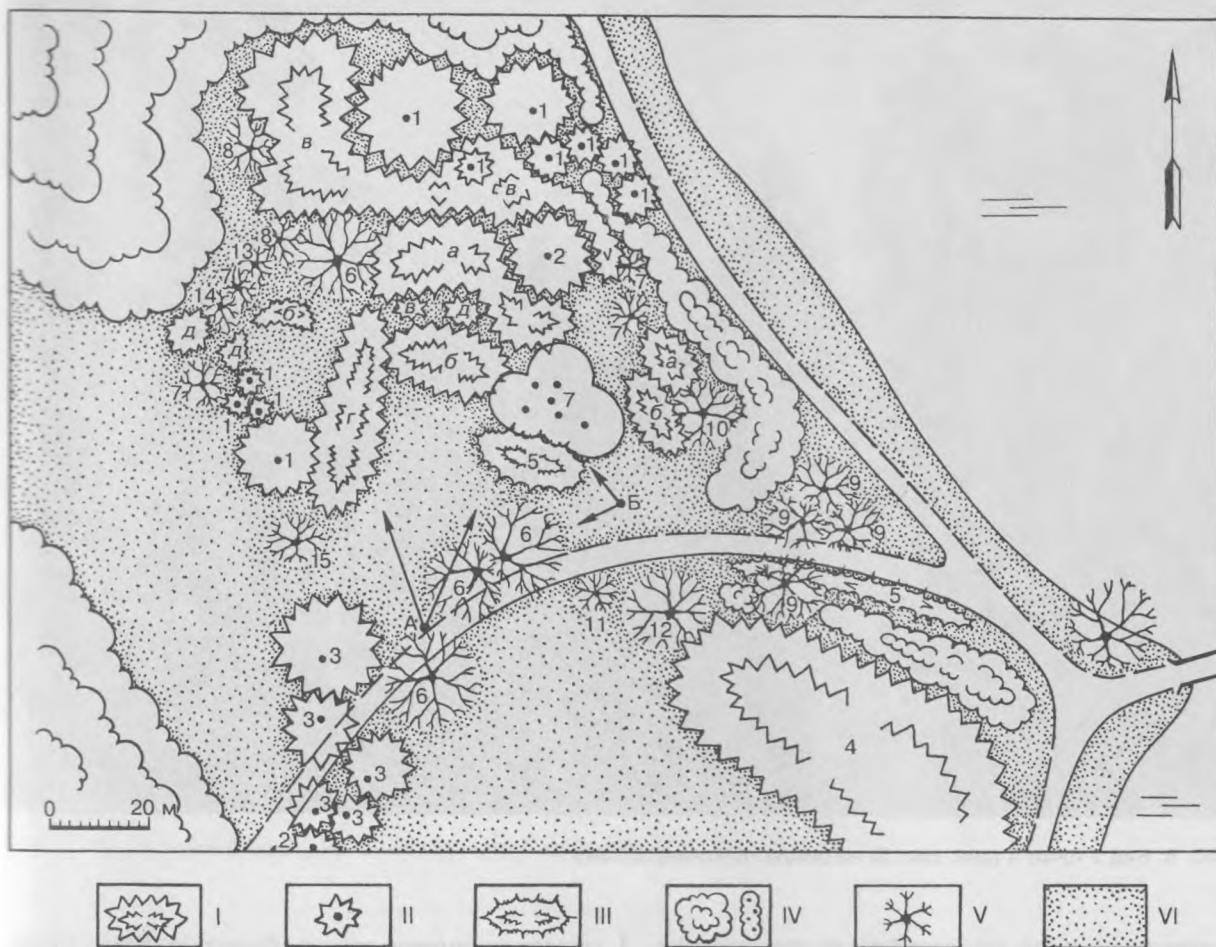

РИС. 5. План реконструйованої ділянки:

I — масив хвойних дерев; II — окреме хвойне дерево; III — куртина хвойних кущів; IV — масиви листяних дерев; V — окреме листяне дерево; VI — газони, луки; 1 — ялина європейська; 2 — сосна звичайна; 3 — сосна Веймутова; 4 — модрина європейська; 5 — ялівець козацький; 6 — дуб звичайний; 7 — липа серцелиста; 8 — горіх сірий; 9 — горіх чорний; 10 — береза повисла; 11 — береза вишнева; 12 — тополя біла; 13 — клен гостролистий; 14 — явір; 15 — кладрастис жовтий; куртини молодих рослин: а — ялини європейської, б — ялини колючої, в — ялини колючої та псевдотсуги Мензиса, г — сосен (звичайної, чорної, Веймутова), д — туї західної та її форм; А, Б — ракурси (рис. 6, 7 відповідно)

бутньому кількісної участі берези повислої та дуба звичайного.

Для збереження парку "Тростянець" слід розробити методику реконструкції насаджень, яка б передбачала відновлення первинного таксономічного складу, збереження притаманного дендропарку паркового типу садово-паркового ландшафту, створення замість рослинних композицій, що загинули через досягнення граничного віку, нових, які б за художньою виразністю не поступалися попереднім, підтримання певного кількісного

співвідношення між головними паркоутворювальними видами.

Розглянемо декілька прикладів застосування методики. На рис. 5 показано план однієї з реконструйованих ділянок, на рис. 6, 7 — її вигляд з двох ракурсів, що є на плані.

Ще кілька років тому уся ця територія була зайнята кленово-липовим насадженням середнього віку, яке виникло з самосіву за часів, коли парк був оголошений заповідником і проведення рубок у ньому було заборонено, як це і має бути у справжніх за-

РИС. 6. Вид з точки А (див. рис. 5) на реконструйовану ділянку

повідниках. Коли приступили до реконструкції ділянки, липи й клени вирубали, хоча вони були здоровими (на площі залишили тільки хвойні, окремі екземпляри яких збереглися на ділянці, та цінні старі листяні рослини, зокрема дуб звичайний, та деякі ін.). На галявині, яка утворилася, було створено газон і висаджено щільну смугу з ялини європейської. Коли смуга з ялини піднялася, перед нею на газоні висадили декоративні хвойні — ялину колючу голубої форми (рис. 6). Якщо дивитися з іншого ракурсу (рис. 7), то на фоні ялин, які вже були на ділянці, бачимо посажені різні сосни (звичайну, Веймутова, чорну). На плані за щільною смугою з ялини європейської бачимо посадки ялини колючої голубої форми та псевдотсуги Мензиса. У 1998 р. ці посадки як молоді не створювали декоративного ефекту і з жодної доріжки не проглядалися. Коли ж вони підростуть, листяні насадження, які

тягнуться вздовж ставка, буде вирубано, і тоді відкриється мальовничий краєвид на ялини колючі та псевдотсуги.

На рис. 8 показано план, а на рис. 9 і 10 — різні ракурси однієї з ділянок Мону-ментальної галявини (аналіз її пейзажів зроблено у статті І.Н. Гегельського [1] та у монографії І.О. Косаревського [2]). За даними І.Н. Гегельського [1], у 1951 р. на галявині зростало 60 видів та форм дерев і кущів.

На рис. 9 показано вид зі старого насадження ялин, яке вже гине за віком, на щільну смугу з молодих ялин європейських, висаджених перед нею, а на рис. 10 — вид у зворотному напрямку — через галявину на смугу молодих ялин і старе насадження за ними. Між іншим, на плані, наведеному у монографії І.О. Косаревського [2], на місці цієї галявини показано листяне насадження.

Рис. 7. Вид з точки Б (див. рис. 5) на реконструйовану ділянку

Незабаром перед смугою молодих ялин влаштуватимуть посадки декоративних форм хвойних. З часом загинуть старі ялини і на їх місці буде створено газон. Через багато років, коли з'явиться тверда впевненість у тому, що посадкам хвойних не загрожує ґрунтовтома, на газоні можна висадити декоративні форми хвойних, але, можливо, площа так і залишиться під газоном.

Розглянуті приклади та узагальнення досвіду проведення робіт дають змогу скласти схему реконструкції насаджень (рис. 11), в якій відновлення здійснюється на типовій для дендропарку та багатьох старовинних парків України ділянці, де є насадження переважно з листяних видів (молодих та середнього віку), що виникло з самосіву, серед якого збереглося декілька старих хвойних та листяних дерев (рис. 11, 1).

Здійснено вирубку (рис. 11, 2) малоцінного насадження на значній площі (ділянки можуть мати розмір 60 × 80 м, тобто близько 0,5 га і більше, щоб майбутні посадки не опинилися під пологом існуючих рослин) і створено газон. Однак галявину не видно з доріжок, оскільки збережено смугу з листяних дерев завширшки 15–20 м.

Поруч зі старими хвойними деревами (колишньою куртинею) створено (рис. 11, 3) щільну смугу із саджанців того ж самого виду хвойних (за часів І.М. Скоропадського хвойні часто висаджувалися смугами, тому і під час відновлення насаджень використовують цей прийом; найчастіше висаджують смуги з ялини європейської — одного з найпоширеніших у парку видів, але можна використовувати й інші види).

Коли смуга підросла (рис. 11, 4), біля неї було здійснено посадки декоративних форм

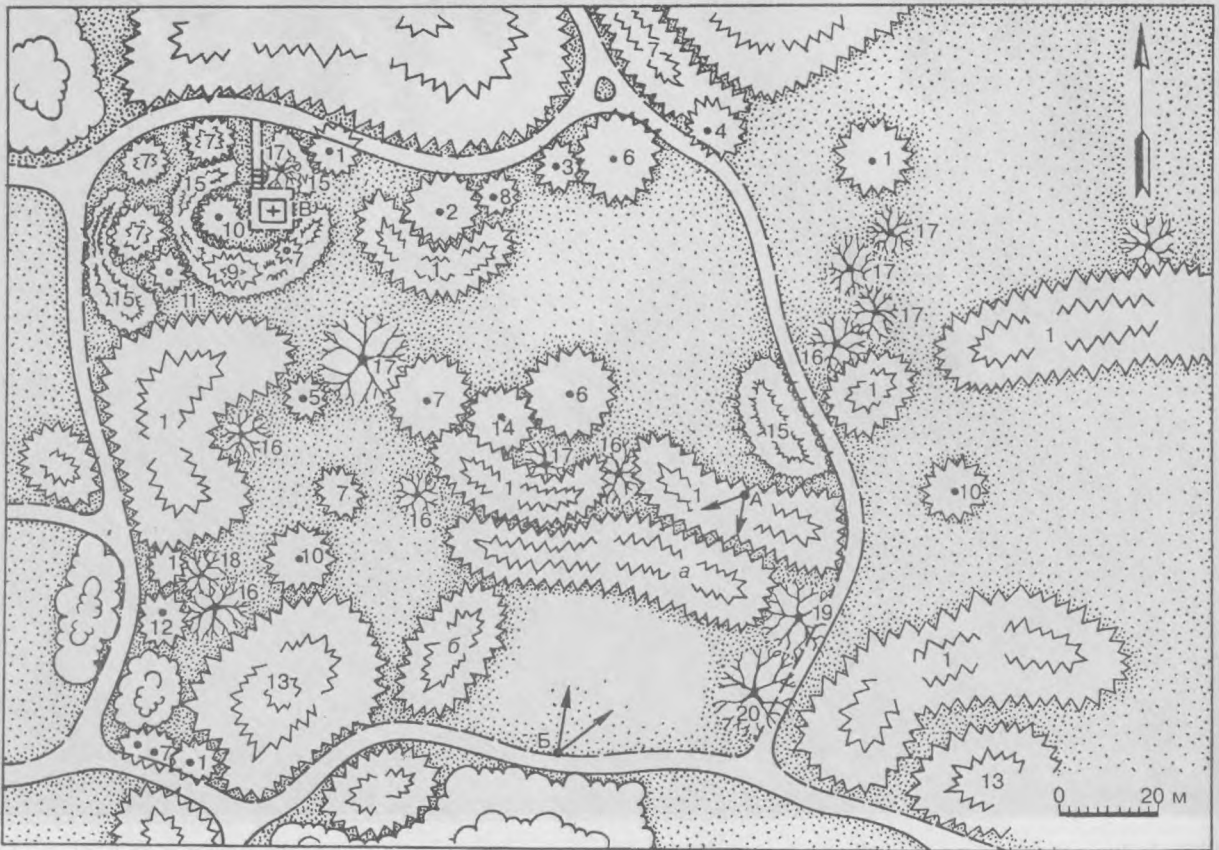

РИС. 8. План Монументальної галявини:

1 — ялина європейська; 2 — ялина європейська з бугристим стовбуром; 3 — ялина європейська ф. Максвела; 4 — ялина сибірська; 5 — ялина сербська; 6 — туя гігантська; 7 — туя західна; 8 — туя західна ф. Говей; 9 — туя західна ф. колоноподібна; 10 — сосна Веймутова; 11 — сосна звичайна; 12 — тсуга канадська; 13 — модрина європейська; 14 — ялиця біла; 15 — ялівець козацький; 16 — липа серцелиста; 17 — береза повисла; 18 — явір; 19 — ясен звичайний; 20 — горіх маньчжурський; куртини молодих рослин; а — ялини європейської, б — ялини колючої; А, Б — ракурси (рис. 9, 10 відповідно); хрестиком позначено могилу І.М. Скоропадського. Умовні позначення див. на рис. 5

РИС. 9. Вид зі старого насадження ялин (з точки А на рис. 8) на смугу молодих ялин

хвойних і листяних рослин, тих, які, за літературними даними, колись були у парку, або тих, які нині представлено старими екземплярами.

Якщо рослини декоративних форм (рис. 11, 5) досягнуть розмірів, коли вони справляють декоративний ефект, то вирубують смугу, яка закривала б галявину від доріжки.

Старі хвойні та листяні дерева (рис. 11, 6) загинули, поруч з цим місцем створено куртини, які взяли на себе їх функцію в ландшафті. На фоні смуги, в якій регулярно здійснювалися прорідження, гарно виглядають декоративні форми. На місці старих

РИС. 10. Вид на галявину, смугу молодих ялин і старе насадження за ними (з точки Б на рис. 8)

дерев — газон з поодинокими посадками. Відновлено первинний видовий склад насаджень та їх ландшафтний вигляд, усунуто прояви ґрунтовтоми.

Головними заходами, передбаченими методикою, які можуть бути використані в інших парках, є такі: проведення рубок малоцінних насаджень на значних площах, здійснення посадок не на ділянці, де колись росли цінні дерева, а поруч з нею і створення газону на місці старих дерев, що загинули. На нашу думку, це не порушує Флорентійську хартію Міжнародного комітету з історичних садів 1981 р.

На жаль, проведення ландшафтних рубок не завжди позитивно сприймається відвідувачами та екологічними інспекціями. Проте здебільшого саме рубки мають бути першим кроком на шляху відновлення старовинних парків. На рис. 12 представлено один з краєвидів

Горіхової галявини — туї гігантські в рамці з листяних видів. Свого часу було посаджено 3 туї гігантські трикутником зі сторонами 7, 7 та 4 м. Нині найвища з них має 18 м та діаметр стовбура 70 см. За рахунок укорінювання нижніх гілок дерев утворився загальний конус з понад 100 стовбурів (серед укорінених гілок 7 мають діаметр від 24 до 38 см, 31 — від 10 до 24 см, решта тонші 10 см). Овал з проєкції крон усіх туй має розмір 27 × 22 м. Вони не виглядали б так ефектно, якби до них була менша відстань, або не було рамки з листяних дерев, через яку відкривається краєвид. Кілька років тому на місці рамки було суцільне листяне насадження (зокрема, так подано план Горіхової галявини у праці І.О. Косаревського [2]). Значну частину цього насадження вирубали, і дві невеликі галявини об'єдналися в одну — відкрилася мальовнича картина.

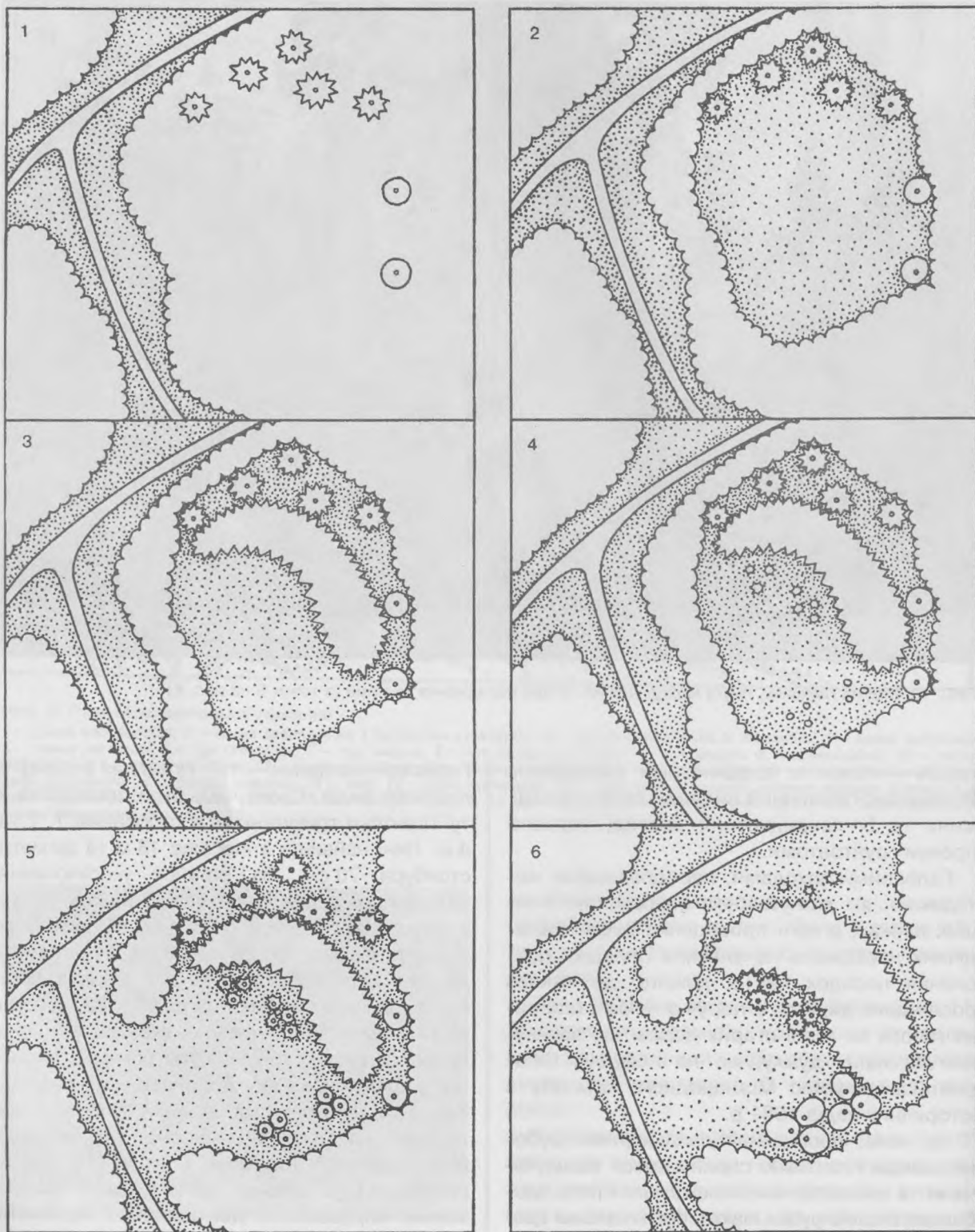

РИС. 11. Схема реконструкції насаджень

РИС. 12. Горіхова галявина (туї гігантські в рамці з листяних дерев)

Отже, тільки завдяки вміло проведеним рубкам можна значно покращити ландшафтний вигляд старовинних парків, у більшості з яких майже немає галявин, а насадження надто загущені. Проте тільки використання запропонованої методики у повному обсязі гарантує життєздатність насаджень і створення високодекоративних ландшафтів.

1. Гегельский И.Н. Пейзажные композиции зеленых насаждений на Первомайской поляне в Тростянецком парке // Акклиматизация растений. — Киев: Изд-во АН УССР, 1958. — С. 133—146.
2. Косаревский И.А. Искусство паркового пейзажа. — М.: Стройиздат, 1977. — 247 с.
3. Кочубей П.А. О трудах И.М. Скоропадского по лесоразведению на черноземных степях Полтавской губернии // Вестн. садоводства, плодоводства и огородничества. — 1888. — № 5. — С. 199—215.
4. Курдюк М.Г. Динамика древесных пород в насаждениях дендропарка "Тростянець" // Восстановление и обогащение парковых ландшафтов на Украине: Сб. науч. тр. — Киев: Наук. думка, 1981. — С. 58—60.
5. Лыпа А.А., Степунин Г.А. Дендропарк "Тростянець". — Киев: Госсельхозиздат УССР, 1951. — 70 с.

6. Мисник Г.Е. Главные древесные породы Тростянецкого парка // Бюл. Гл. ботан. сада. — 1962. — Вып. 46. — С. 36—41.
7. Мисник Г.Е. Деревья и кустарники дендропарка "Тростянець". — Киев: Изд-во АН УССР, 1962. — 178 с.
8. Мисник Г.Е. Сроки и характер цветения деревьев и кустарников. — Киев: Наук. думка, 1976. — 392 с.
9. Плевако А., Круподеря І., Шевченко М. Парк радгоспу "Тростянець" // Пр. с.-г. ботаніки. — 1927. — 1, вип. 4. — С. 167—169.
10. Рубцов Л.И. Проектирование садов и парков. — М.: Стройиздат, 1979. — 183 с.
11. Рубцов Л.И. Садово-парковый ландшафт. — Киев: Изд-во АН УССР, 1956. — 211 с.

ДЕНДРОПАРК "ТРОСТЯНЕЦ": МЕТОДИКА РЕКОНСТРУКЦИИ НАСАЖДЕНИЙ

¹ Ю.А. Клименко, ² А.А. Ильенко, ² В.А. Медведев

¹ Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко
НАН Украины, Украина, Киев

² Государственный дендрологический парк "Тростянець"
НАН Украины, с. Тростянець Ичнянского р-на
Черниговской обл.

Приведен план парка 1888 г., современный топографический план дендропарка "Тростянець" и фрагмент его

территории с искусственно сформированным рельефом, а также план насаждений. Выявлены тенденции изменения древесной растительности — уменьшение доли хвойных видов и распространение теневыносливых лиственных. Представлены примеры реконструкции насаждений и методика ее проведения.

DENDROLOGICAL PARK TROSTYANETS:
METHODS OF ITS PLANTATION RECONSTRUCTION

¹ Yu.A. Klimenko, ² O.O. Ilyenko, ² V.A. Medvedev

¹ M.M. Gryshko National Botanical Garden,
National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

² Dendrological Park Trostyanets, National Academy
of Sciences of Ukraine, Trostyanets

The plan of 1888, modern topographical plan of park *Trostyanets* and a fragment of its territory with artificially formed landscape including the plan of plantation are presented. The tendency of woody vegetation changes — the decrease of coniferous species part and spreading of the shade-enduring leafy species — were found. The examples of plantation reconstruction and the methods of its realization are given.